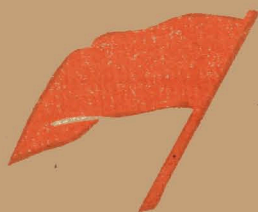

Рк 431
К 75

„ЩОРС“

КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Б262816

+

Шифр У31 К75 Інв. № 2429507

Автор Кочерга Т.А., Ривської М.Т.

Назва Щоре: опера.

Місце, рік видання К., 1938.

Кіль-ть стор. 38, [2] с.: іл., портр.

-\\- окр. листів _____

-\\- ілюстрацій _____

-\\- карт _____

-\\- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

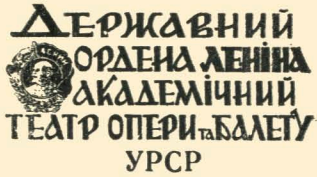
Конвюлот: _____

Примітка:

8.10.03

Дієв

Б 262816

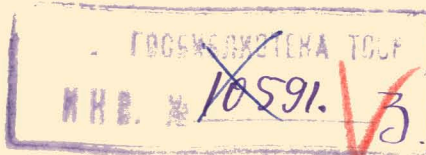
Pr 1131
K 75

„ЩОРС“

МУЗИКА ОПЕРИ КОМПОЗИТОРА-ОРДЕНОНОСЦЯ
Б. М. ЛЯТОШИНСЬКОГО

ТЕКСТ ЛІБРЕТТО

І. А. КОЧЕРГИ і М. Т. РИЛЬСЬКОГО

КИЇВ • 1938

2429504
M. B.

Ц/317.413 (2УР)

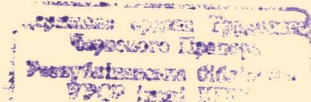
ПОСТАВА

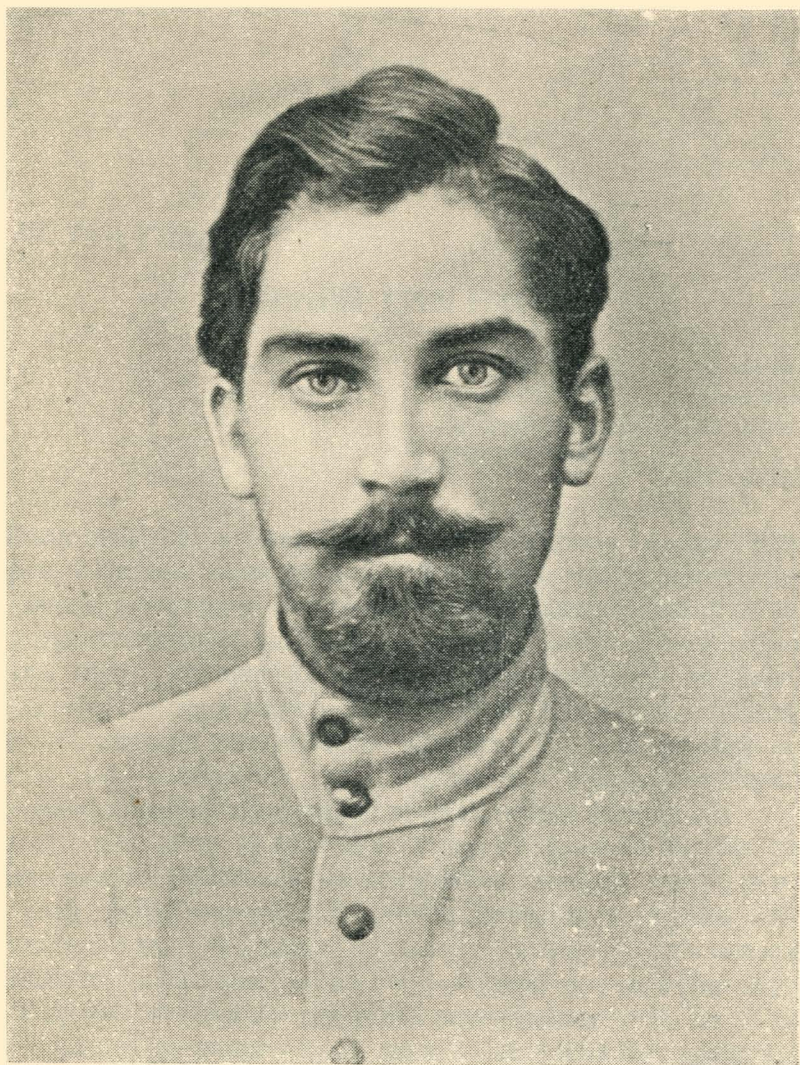
ЗАСЛУЖ. АРТИСТА РРФСР, ОРДЕНОНОСЦЯ
Й. М. ЛАПИЦЬКОГО

ДИРИГУЄ — ГОЛОВНИЙ ДИРИГЕНТ,
ХУДОЖН. КЕРІВНИК ТЕАТРУ
ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ РРФСР
В. О. ДРАНІШНІКОВ

ХУДОЖНЕ ОФОРМЛЕННЯ
ЗАСЛУЖ. ХУДОЖНИКА УРСР О. В. ХВОСТОВА

ХОРМЕЙСТЕР
ОРДЕНОНОСЕЦЬ М. М. ТАРАКАНОВ

Управление культуры
Тверской области
Музейно-художественный комплекс
Тверь, ул. Мухоморова, 10

Ф. Ю. РОСТОВА

ВІРНИЙ СИН ПАРТІЇ

„Приємно й радісно знати, що кров, густо пролита нашими людьми, не пройшла даремно, що вона дала свої результати“.

(Й. Сталін)

Коли згадуєш недовге, але таке змістовне життя Миколи Щорса, і схочеш розібратись в його бурхливій і багатогранній діяльності, то одразу не знаєш, чому віддати перевагу: чи то його організаційним здібностям, чи особистій відвазі самовідданого бійця революції, чи видатному таланту полководця. Скрізь він був відмітним і неповторним. Але всі ці особливості своєї обдарованої натури Щорс підкорив і віддав до кінця одній великій меті—боротьбі за утвердження і зміцнення великих завоювань Великої Жовтневої соціалістичної революції.

Щоб усвідомити як слід цю історичну функцію Щорса, треба насамперед розібратись в тій історичній ситуації, яка була в той час, коли Щорс виступив на арену запеклої боротьби, що зав'язувалась тоді на Україні. Ситуація ця була винятково складною.

Після того, як Центральна Рада в Києві продала Україну німцям, а Троцький в Бресті продавав революцію в Росії, чорна хмара нового капіталістичного ярма нависла над великою країною, що лише недавно завоювала свободу. 18-го лютого 1918 р. півмільйонна німецька армія вдерлась в беззахисну Україну. Вона почала цю окупацію за прямою згодою Центральної Ради, яка мріяла по-

вернути за допомогою німецьких багнетів панування поміщиків та фабрикантів, і за цю криваву послугу зобов'язалася платити німцям потом і кров'ю українських робітників та селян.

14 березня 1918 року тов. Сталін писав в „Известиях“, що ... „проти іноземного ярма, що йде з Заходу, радянська Україна підіймає визвольну *вітчизняну* війну“. Геніальний розум великого вождя вже тоді передбачав, що ... „кожен пуд хліба і кожен шматок металу доведеться брати німцям з бою, в результаті запеклого бою з українським народом“.

Так воно й вийшло.

Ця запекла боротьба згодом почалась і нікому іншому, як Щорсу довелося стати одним з безпосередніх ініціаторів цієї визвольної боротьби. Але розгорілася вона неоздрау.

І справді—чи могла ж молода радянська республіка, чи могла країна, знесилена і знекровлена в чотирирічній війні, країна з виснаженим і зруйнованим господарством дати одразу ж серйозну відсіч численним і до зубів озброєним німецьким ордам.

Саме тоді і виступив вперше Щорс.

Він виступив разом з народом, який, буди сповнений великого гніву проти чужоземних грабіжників і їх наймитів петлюрівців та білогвардійців, підіймав визвольну *вітчизняну* війну.

Виразником цього народного гніву і з'явився Щорс, бо не було, мабуть, більш гарячого серця, щоб зосередити в собі цей гнів. В той час Щорс був вже переконаним комуністом, членом великої партії, вихованим статтями Леніна, з дисциплінованим розумом і непохитною волею більшовика.

Щорс бачив той казан, що кипів навкруги по селах і лісах України, він вирішив очолити і організувати цей рух.

В Семенівці Щорс організовує перший червоногвардійський загін та іде з ним проти німців. Це було безумством хоробрих, бо не могла ж жменька смільчаків спинити залізну лавину німців,—але Щорс знав, що робив. Щодня прибували до нього в ліс все нові й нові групи пограбованих селян, що втекли від нестерпних катувань німецьких окупантів. Позбавлені рідних хат, вони принесли до Щорса свою жадобу помсти і не дивно, що,

як каже тов. Щаденко, „наскоки Щорса були блискавичними, бо його загони склалися з непримиренних месників, які свідомо мстилися за свою зневажену честь і волю“.

Під Злинкою загін Щорса був вже настільки міцним, що німцям довелося захищатись від нього справжнім боєм, з гарматами, кавалерією і піхотою.

Отже, боротьба зав'язалася і розгорталася все сильніш. Але перший з організаторів цієї боротьби Щорс, одним з перших зрозумів, що самими партизанськими засобами нам не подолати ні німців, ні гетьмана, ні Петлюру, ні інших ворогів з Заходу, що знов гострили зуби на Україну.

Щорс розумів, що лише вперта і послідовна боротьба, за вказівками партії і з чітко організованими силами зможе привести до перемоги. Нам потрібна своя, більшовицька, свідомо, вихована в боях армія — думав він, і з цією думкою поїхав в Москву до Леніна. Володимир Ільїч уважливо вислухав молодого більшовика і одразу оцінив його бойовий досвід, відвагу і дисциплінованість, тим більш, що думка про створення регулярної Червоної Армії і готування для неї кадрів давно вже займала вождя. Ленін цілком схвалив думку Щорса і Щорс з цим словом Леніна повернувся в серпні 1918 р. в район Унечі, де за дорученням Українського Ревкому і почав здійснювати свою другу історичну задачу — формування регулярних повстанських полків, чиї імена прогреміли потім на цілий Союз. Ці полки здійснили за проводом Щорса, — а після його смерті з його ім'ям на устах, — велике завдання Леніна і Сталіна — прогнати інтервентів з вільної радянської землі.

Цьому великому завданню Щорс віддав все своє недовге, але полум'яне життя, все своє гаряче серце більшовика і весь свій чіткий розум полководця.

Це гаряче серце і цей чіткий розум допомагали йому йти вірним шляхом і бачити велику мету, навіть в такі часи, коли інші відступали і вагались. Вони допомогли йому розгадати зраду в наказі Троцького відступити на Харків, коли вся ситуація і ряткування республіки вимагали негайного наступу на

Київ. І Щорс повів свої полки на Київ і далі ї очистив від ворогів правобережну Україну.

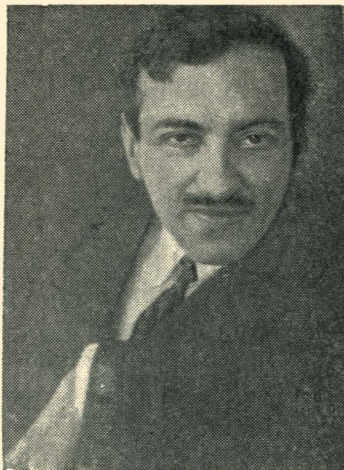
Ось яким був Щорс, ось за що він боровся і віддав своє прекрасне життя.

„Иди спитай у Щорса“— каже Лія в опері Лятошинського— „яке в душі він слово береже..“

„Це слово — Ленін.
Це слово, як прапор, це слово наказ.
Воно, як сурма, що в призначений час
На бій поведе мільйони.
І кожен, хто Леніна волю пізнав,
Той знає до правди дорогу,
Бо воля незламна вождя наших лав
Нам дасть вирішну перемогу.“

Цими словами автора лібретто драматурга Кочерги добре відображені думки Щорса і ними я закінчую.

Мені здається, що і т. Лятошинський і автор лібретто в основному правильно відбили в своїй опері все те, що складає великий образ Щорса і здійсненну ним велику справу, але потрібна ще дальша робота, і авторська і режисерська, щоб піднести цю постанову на рівень, гідний зображуваної великої епохи.

Б. М. ЛЯТОШИНСЬКИЙ

КОМПОЗИТОР-ОРДЕНОНОСЕЦЬ

ВІДПОВІДАЛЬНЕ І ПОЧЕСНЕ ЗАВДАННЯ

Приставаючи до роботи над оперою „Щорс“, я цілком усвідомлював усю трудність і відповідальність завдання написати музично-театральний твір, гідний пам'яті легендарного начдива, полум'яного бійця і агітатора за радянську владу на Україні, ідейного більшовика, одного з перших організаторів регулярної Червоної Армії — Миколи Олександровича Щорса.

Я прагнув, оскільки можна, всебічно і яскраво відобразити музичними засобами його багатогранну постать і для досягнення цієї мети вважав за можливе вживати і використовувати всі засоби музичної мови, які здавалися мені в даному разі придатними.

У опери є ряд лейтмотивів, тобто музичних тем, які характеризують ту чи іншу особу або ідею. Найбільшого розвитку досягає лейтмотив самого Щорса — цей лейтмотив проходить через усю оперу, — і тема бойової пісні Богунського полку.

Є, крім того, гармонічні послідування, так би мовити лейтгармонії, якими я прагнув відобразити такі ідеї, як наприклад: „Воля вождя“, „Воля до перемоги“ і т. ін. Ці лейтгармонії також відіграють велику роль у музичній тканині опери.

Я прагнув усім цим темам надати народно-пісенний характер і, взагалі, наблизитись, оскільки це мені вдасться, до створення справжньої народно-героїчної опери.

Не відмовляючись від лірики і маючи її в опері, на мій погляд, доволі, я головну свою увагу звернув на те, щоб цей мій твір носив героїчний характер, бо ця риса в особі Щорса мене, як композитора, більш за все приваблювала і саме його героїзм і безстрашність я і вирішив узяти за вихідну точку всієї моєї роботи над оперою.

Далеко не впевнений у тому, що мені вдалося вичерпно відтворити музичними засобами образ Миколи Щорса, я буду цілком задоволений, якщо мені, хоч до певної міри, вдалося наблизитись до цього і дати твір, гідний пам'яті М. О. Щорса.

І. А. КОЧЕРГА

ЯК Я ПРАЦЮВАВ НАД ЛІБРЕТТО „ЩОРС“

Героїчна постать Щорса недаремно привертала і привертає увагу художників, поетів, композиторів. Відтворити в музиці, слові чи фарбах величний образ незламного бійця за революцію, більшовика „з гарячим серцем партизана і чітким розумом стратега“, — є вдячним і почесним завданням для кожного радянського митця. Але, як це часто буває в мистецтві, — вдячне завдання є в той самий час і найбільш складним. Особливо це треба сказати про спроби створити образ Щорса в драмі і ще більш в опері.

Перша трудність, з якою зустрічається тут драматург — це надзвичайне багатство матеріалу, який дає бойовий шлях Щорса, та з якого треба добрати найбільш характерні, і, головне, найбільш драматичні події, тобто такі, де б героїчний образ Щорса розкривався в боротьбі з ворожими революції силами. Друга трудність полягає в тому, щоб зберегти в цьому суворому образі і ті теплі, ліричні риси, які властиві кожній людині, і ще більш людині з таким гарячим серцем, як у Щорса,

серцем, що уміло не тільки ненавидіти, а й любити. Драма і особливо опера охоче змальовує такі ліричні почуття, але цілком зрозуміла пошана до історичної постаті самого Щорса і до особи його дружини і бойового товариша Фруми Ростової,— вимагають тут особливої обережності і стриманості.

Коли Б. М. Лятошинський і Управління в справах мистецтв запросили мене взяти участь в створенні лібретто для цієї опери, я виразно уявляв собі всі ці вимоги і труднощі. Тим більш виразно, що на той час первісний текст був вже написаний поетом М. Т. Рильським, і, як показала перевірка цього тексту в музиці, він не скрізь відповідав вимогам драматичного твору, яким насамперед повинна бути опера.

Взявшись до роботи, я мусив в першу чергу ґрунтовно змінити план опери, прагнучи двох основних завдань — єдиної цілеспрямованості, якою мусив бути похід Щорса на Київ, і головного драматичного конфлікту. Такий конфлікт легко було знайти в нових матеріалах про Щорса, а саме в відомому тепер факті навмисної заборони зрадником Троцьким наступу Щорса на Київ. На цьому факті я й побудував основний вузол драми.

Відчуваючи зрадницьку суть наказу Троцького, Щорс зв'язується безпосередньо з товаришами Леніним і Сталіним. В рішучий момент, коли драматичне напруження досягає свого апогея, приходять давно бажаний наказ голови Української Реввійськради Сталіна — рушати на Київ, а разом з наказом прибула і жива допомога, в особі відряджених Сталіним кількох загартованих більшовиків, учасників героїчної оборони Царицина.

Можливо, що коли б я обмежився цим основним вузлом, давши лише Унечу, боротьбу Щорса за наступ на Київ і героїчну смерть під Коростенем — лібретто було б більш сильним і сконцентрованим. Але хотілося показати ще історичну роль Щорса в організації партизанських загонів, а потім славетних полків Червоної Армії, а також зв'язок з селянством і запеклу боротьбу проти німецьких загарбників. Звідси виникли перша, друга і третя картини опери (Ліс біля Злинки, заколот в Унечі і збори добровільців в Дем'янівці).

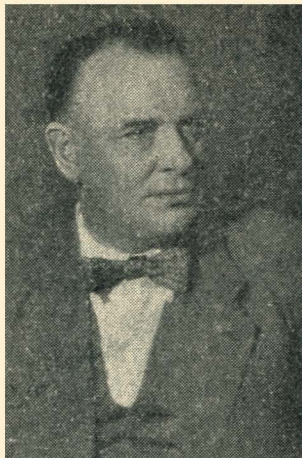
Для цих картин я частково використав згаданий вище текст М. Т. Рильського, підкоривши його, звичайно новому плану опери.

Особливо це стосується третьої картини „Весілля“, в якій я прагнув щільнішого зв'язку цієї картини з іншими полями драми, а також більшого вмотивування самого весілля.

Разом з тим я добивався „наскрізної дії“ і більш активної участі другорядних осіб опери в цілому її розвитку. Таким чином створено ледве намічені раніш постаті Запари, Зальотова, Гриця і Галі.

І, нарешті, треба було створити один з найвідповідальніших образів опери — образ друга і бойового товариша Щорса Лії. В цьому напрямі я прагнув двох результатів — поперше, дати драматичне наростання в послідовних зустрічах Щорса і Лії, і, по-друге, зберігаючи весь ліризм в образі Лії, показати її тим, чим вона була в дійсно сті,— гідним товаришем полум'яного комдива, здатним підтримати його в усіх його намірах і тяжких трудах.

Отже, роботи для драматурга було чимало. Кожна сцена, кожен образ вимагали не тільки драматичного розв'язання, а й відповідного мовного матеріалу — арій, пісень, віршованих речитативів,— деякі вийшли краще, деякі гірше, але всі, здається, написані з щирою любов'ю до героїчної теми, яка владно мене захопила.

В. О. ДРАНИШНІКОВ

ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ РРФСР

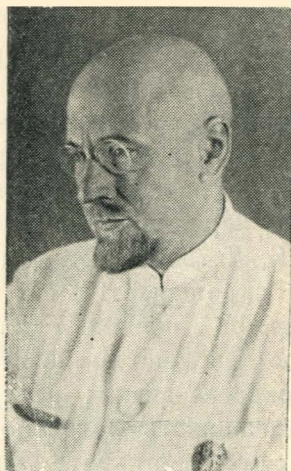
ДО ПОСТАВИ ОПЕРИ „ЩОРС“

Поставою опери „Щорс“ композитора Б. Лятошинського Київський ордена Леніна театр опери і балету щільно підходить до проблеми створення сучасного радянського українського спектаклю. Якщо опери „Запорожець за Дунаєм“ і „Наталка Полтавка“ були в житті театру періодом, коли оперний театр через реставрацію народних примітивів засвоював минулу епоху українського мистецтва, то тепер, працюючи над оперою „Щорс“, театр робить спробу стати на шлях утворення сучасного українського спектаклю.

Музика опери Б. Лятошинського створена композитором, в основному, на пісенному фольклорному матеріалі України. Найбагатші можливості української пісні надзвичайно вдало розкривають усі яскраво-мальовничі епізоди героїчної боротьби українського народу за свою свободу і допомагають розкрити образ М. О. Щорса—невтомного борця за справу Жовтневої

соціалістичної революції, за ідеї Леніна—Сталіна. Ця насичена пафосом революційної боротьби, незабутня епоха дістала в музиці Б. Лятошинського дуже вдале втілення. Велика пластичність українських народних співів, виразна глибина і дійсна емоціональність фольклорного матеріалу України допомогли Б. Лятошинському створити прекрасні сторінки партитури. Прийом симфонічного розвитку народних тем утворив велику внутрішню органічність музики Б. Лятошинського, це ж і спасло композитора від вульгарної спрощеності і від схематичного штампу в розгортанні і розробці музичного матеріалу. Використання оркестру в опері Щорс доведено композитором до високої технічної майстерності, прекрасне знання інструментальних можливостей, емоціональна насиченість оркестровки, багатство інструментальних фарб — все це разом узятє утворило партитуру дуже цінну за своїми професійно-технічними і творчими даними. Багатство фарб і глибока серйозність оркестрового звучання визначають монументальний стиль опери.

Художнє керівництво Київського ордена Леніна театру опери і балету поставило перед собою завдання розвитку репертуару театру на основі широкого розуміння радянської культури і мистецтва. У репертуарний план театру повинно увійти все найкраще, що створено руками геніальних творців минулої епохи і, паралельно, театр повинен створювати сучасну радянську музичну культуру. Опера „Щорс“ є серйозним кроком у здійсненні ідеї створення визначного музичного театрального твору Радянської України. Поставка опери „Щорс“ на сцені Київського ордена Леніна театру опери та балету по суті повинна стимулювати буйний розквіт радянського українського оперного мистецтва, яке таїть в собі необмежені можливості відобразити велику епоху Леніна—Сталіна.

Й. М. ЛАПИЦЬКИЙ

ЗАСЛУЖ. АРТИСТ РРФСР — ОРДЕНОНОСЕЦЬ

ОПЕРА „ЩОРС“

В ці дні, коли весь радянський народ готується до виборів у Верховні Ради Республік, коли вся країна ще раз демонструє безмежну відданість і любов до свого великого вождя Йосифа Віссаріоновича Сталіна, кожному з нас хочеться працювати і працювати на користь нашої батьківщини.

На долю Київського ордена Леніна театру опери та балету припала велика честь першому виконувати вказівки товариша Сталіна про те, щоб у художній формі відобразити життя і боротьбу народного героя М. О. Щорса.

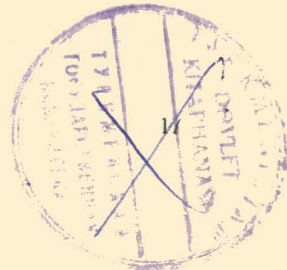
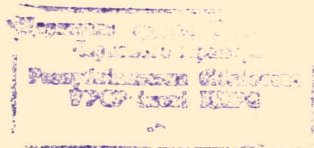
Я працюю над оперою „Щорс“ більш року і прагну до того, щоб коротка, але блискуча епопея Щорса пролунала на сцені з тою ж величезною насиченістю, як лунала вона в дійсному житті.

Ми хочемо створити такий спектакль, щоб глядач побачив, як 20 років тому напівголодні, погано озброєні бійці Червоної

Армії перемагали озброєних до зубів німецьких загарбників і їх наймитів, як „народжений бурею“ 24-річний полководець Щорс, справжній більшовик-командир, боровся за справу Леніна — Сталіна проти зрадника Троцького.

Увесь колектив театру, що працює над оперою „Щорс“, прагне до того, щоб зі сцени могутньо пролунали слова народного героя і його соратників, щоб картини минулої боротьби і перемог піднімали глядача на боротьбу за нові й нові перемоги. І, якщо 20 років тому, ведучи боротьбу в неймовірно важких умовах, ми перемогли, то тепер з таким же ентузіазмом, з такою ж упевненістю в своїй правоті і з новою блискучою сучасною технікою ми розтрощимо всякого, хто стане на шляху великої справи Сталіна.

2429507

О. В. ХВОСТОВ

ЗАСЛУЖ. ХУДОЖНИК УРСР

ХУДОЖНЕ ОФОРМЛЕННЯ ОПЕРИ

При поставі нового твору в перший раз на сцені перед поставниками—режисером і художником—стоять особливі труднощі конкретизації, реального втілення в образах і, так би мовити, завершення самого твору. Те, що в лібретто намічено як схема—на сцені повинно зазвучати, як правдива реальність.

Приступаючи до роботи над художнім оформленням опери „Щорс“, я перш за все старався, якомога повніше і найдосконаліше вивчити матеріали (літературні і образотворчі) щодо біографії—діяльності народного героя Щорса і взагалі щодо історії героїчних років громадянської війни.

В художньому оформленні я прагнув знайти для кожного акту типову, емоціонально насичену обстановку напружених років громадянської війни, років героїчної боротьби українського народу, підтримуваного братерським російським народом, боротьби проти німецьких загарбників і їх наймитів.

У першому акті я показую балку — яр, у лісі, по стежках пробираються партизани з сіл, йдучи в загони Щорса.

Дія у другому акті проходить у напівзруйнованому будинку поміщицької садиби, де кипить бойова робота штабу богунців.

Пейзаж сонячної України — край села — є картиною третього акту.

Обстановка четвертого акту — привокзальне приміщення, в якому тимчасово, по шляху наступу на Київ, розташувався штаб дивізії Щорса.

П'ятий і останній акт — фронт — залізничний насип, із зруйнованими коліями — місце загибелі Щорса і переможних атак славних богунців, згуртованих і організованих Щорсом. Героїчні бійці на голову розбили ворогів і назавжди викинули іноземних інтервентів, білогвардійців, петлюрівців і інших ворогів, з священної радянської землі.

Постава опери „Щорс“ у Київському державному ордені Леніна театрі опери та балету є подія великого політичного значення. За всі роки існування української опери театр уперше береться за створення радянської опери на героїчну тематику.

Реалістично правдиво показати життя і діяльність „Українського Чапаєва“, — одного з організаторів регулярної Червоної Армії на Україні, безстрашного полководця, відданого партії більшовика, легендарного героя Щорса — є для всього колективу Київського державного ордені Леніна театру опери та балету, в тому числі і для мене, справою високої честі.

ОПЕРА „ЩОРС“

на 5 актів, 6 картин з епілогом

Лібретто І. А. КОЧЕРГИ і М. Т. РИЛЬСЬКОГО

Музика Б. М. ЛЯТОШИНСЬКОГО

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Щорс

Лія

Сокальський — помічник Щорса

Зальотов — другий помічник Щорса

Гриць — партизан, потім червоноармієць

Єремеїч — " " "

Галя — наречена Гриця

Запара — гетьм. офіцер, шпигун, потім петлюрівець

Прокопенко }
Прокопенчиха } батьки Гриця

Гетьманський офіцер

Німецький офіцер

Старий селянин Петро, потім начальник постачання

Зотов — командир батальона

Фельдшер

Петров — комісар

Партизани, червоноармійці, селяни, селянки,
полонені, петлюрівці.

Ескіз декорації I акту

Акт I

Ліс в районі Злинки.

Ще до підняття завіси чути далеку перестрілку і поодинокі гарматні вибухи.

З гущини виходить Галя. Вона безпомічно озирається, не-
сміло йде далі, здригається при кожному близькому пострілі.

З лівого боку виходить юрба селян і робітників — втікачів,
молодих і старих, у деяких гвинтівки.

Селянин	Гей, дівчино, що робиш тут у лісі?
Галя	Шукала я... загін тут партизанський Забула тільки командира як зовуть... Ах, здумала. Микола Щорс.
Всі	Шукаємо самі Миколу Щорса.
Селянин	А що ж тебе до Щорса привело?
Галя	Замордували батька гайдамаки, Братів моїх арештували німці, Усюди кров, і голод і пожежі, А хто живий остався серед нас, У кого серце в грудях не застигло, Лісами та ярами утікає До партизанів, щоб за волю битись. <i>(Постріли ще ближче і частіше)</i>
Селянин	Якась тривога. Ворог певно близько. Ходім мерщій, на допомогу Щорсу.

З правого боку вбігає шпигун Запара. Селяни розпитують його де можна знайти загін Щорса. Запара каже, що всіх побито і мабуть Щорс забитий теж. Запара вибігає. Селяни не вірять йому і йдуть шукати Щорса. Назустріч селянам виходить Лія — питає хто вони і куди йдуть. Лія і селяни виходять. З кущів виходить Запара, виймає хустку і перев'язує здорову руку, симулюючи поранення.

З правого боку чути пісню, що наближається. На поляну виходять Щорсові партизани, серед них Гриць, Єремеїч.

Пісня: Гей, завдали німцям клятим
 Стусана міцного.
 Хай гремить гучніш гармати
 Наша перемога.
 Хай не думають германці
 України взяти,
 Не допоможуть їм гетьманці,
 Танки і гармати...

Гриць, Єремеїч та інші розмовляють про те, як ходили в атаку на німців. Гриць каже: — „а Щорс попереду з наганом“. Запара каже, що бачив як поранено Щорса. Йому не вірять. Партизани гукають: — Хай живе наш любий командир Микола Щорс. На поляну виходять Щорс і його помічник Сокальський. За ними йдуть новоприбулі партизани, серед них Галя і Лія. Голова у Щорса нашвидко зав'язана, на лобі виступила кров. Щорс вітає партизан з перемогою.

Арія Щорса

Товариші! Це не останній бій
І не остання наша перемога.
Але вона дається не дарма.
Йдемо вперед свідомо ми, брати.
Не як юрба безладна і півдика.
Веде нас Ленін мудрий до мети,
Веде до правди партія велика.

Клянусь ворожу силу розтрощить,
Чи полягти на чеснім полі бою.
Ніхто нас всіх не зможе зупинить.
Веду вас я — сміліше всі за мною.
Партизани За нашу свободу, за щастя народу
Життя все віддати з нас кожен готов.
Щорс Як бачите — весь час до нас ідуть
Нові й нові повстанців маси.

Раптом Щорс звертається до одного з новоприбулих — молодого парубка: „смерти не боїшся?“ (*Коротка пауза*). „Ні — каже парубок, боявся б — не прийшов“. Потім Щорс побачив Галю, питає звідки вона. Та йому розказує, що вона з села Дем'янівки і що батька її забили німці, а братів арештували. Щорс (*до Лії, уважно дивиться на неї*): „А ви, мабуть, бували вже в боях?“ Лія каже, що вона була в загоні Іванова, який розбито німцями. Тоді вона вирішила йти до Щорса, „бо чула, що Леніна в Москві ви бачили. І Ленінове слово могутнє принесли з собою, як прапор боротьби і перемоги“. Щорс подає їй руку: „Приймаємо вас, Ліє, в добрий час“.

Вбігає вартовий.

Вартовий Товариш командире!
У німців рух.
Вони збираються нас лісом обійти.

Щорс командує: „До зброї!“ Партизани шикуються. Готують кулемети.

Завіса.

Акт II

Унеча. Частково зруйнований будинок панської садиби, в якій міститься штаб Українського повстанського полку.

На драбині, що приставлена до лівого боку будинку, стоїть Запара і проводить телефонні дроти. З подвір'я на веранду весь час входять, а з дверей будинку виходять різні військові.

За сценою хорова пісня:

Та стелись, стелись, барвіночку,
Не корінем, листом...

Запара *(на драбині)*

Співайте, йолопи, недовго вам співати...
Вже скоро іншу пісню заведете *(насвистує)*.

Військовий кур'єр, що сплигнув з коня поспішно
прямує до веранди. *(До Запари)*:

Товаришу. Це штаб богунський?

Запара Так. А звідки ти?

Військ. кур'єр Скажу це командиру.

(Швидко йде в будинок)

Запара Іди, спитай. Ще пнеться, чортів кнюх.
Забігали, бо німці на носу.
Стривайте, скоро буде вам каюк.

Фельдшер *(з паперами)*

Що кажете ви, Якове Петровичу?

Запара Кажу, що німці близько.

Фельдшер *(злякався)*

Та невже?

Запара З усіх боків Унечу оточили.
Ще кілька днів і буде всім каюк,
Розвішають сушитися на сонці.

Фельдшер Я ж не того... Я ж фершал, значить, я
Особа не воєнна.

Запара Ну так що ж? І командир теж фершал — значить,
вам одна пошана і один кінець. Ха-ха-ха-ха.

Фельдшер Дозвольте — я не хочу,
Людина я освічена і вчена. Хороше діло.

Запара *(злазить серйозно і стиха)*

А коли не хочеш, то треба так зробити, щоб усі
Свою загибель близьку зрозуміли
І Щорсові відмовились служити.
І так я чув — багато в лазареті сховалося?

Фельдшер Хе-хе — чого мені своїх та не прийняти.
Нехай лежать. Але сьогодні він,
Звелів, щоб я подав йому відомість
Чого багато хворих.

Запара, забравши драбини, виходить; за ним фельдшер. З глибини подвір'я іде Галя, що несе накриту чистою серветкою тарілку. З веранди входить Гриць з пакетом в руці.

Гриць А що таке несеш?
Галя Пиріг для командира.

З глибини швидко виходить другий помічник Щорса Зальотов. Разом з ним входить Сокальський.

Двері розчиняються і на веранду виходить Щорс. За ним ад'ютант, комбат Зотов, Нач. постачання, фельдшер, Єремеїч і Галя зі своєю тарілкою.

Галя (*збентежена*):

Я думала...

Щорс (*гнівno до Галі*)

Та як могла ти думать,
Що пироги я буду зараз їсть,
Коли мої бійці і хліба часто чорного не мають.

Галя (*трохи не плаче*)

Від щирого ж я серця.

Щорс (*пом'якшав*)

Ну, ну, не плач.
Спасибі, Галю. Однеси пиріг
Цей в лазарет для хворих. Ну, іди.

(*Галя виходить збентежена*)

Щорс (*до комбата Зотова*)

Да — так, кажеш ти, є кулемети, а станків немає?
Зроби їх сам.

Зотов

Та ні з чого ж робити.

Щорс

Боєць з нічого мусить все створити.

Я все сказав. (*До Нач. постачання*)

Ну, що ж, як постачання?

Чи скоро будуть чоботи у нас?

Нач. постачання

Коли ж ніде немає, всі склади я в окрузі
обшукав.

Щорс Не там шукав, де треба. *(До ад'ютанта)* Напиши
наказ негайно, щоб в триденний строк
Нетрудове населення Унечі
П'ятсот пар чобіт для полку здало.
(Повертається до фельдшера) Ганьба,
Так як могли ви припустити таке,
Що в лазареті дев'яносто хворих
На два лиш батальйони?
Що це у нас, чума, холера?
Дивись. Я всіх огляну і, якщо
Нормальна буде в них температура...

Фельдшер Я ж тільки так... Пробачте... Я ж нічого.

Щорс Таку тоді микстуру пропишу. Іди.
(Фельдшер виходить переляканий)
Негідники. Я знаю чия рука лукава діє тут.

Сокальський Так, ворог діє, та даремний клопіт.
Незламний дух у більшості бійців.
Послухай хоч Зальотова, що зараз
З наскоку смілого на німців повернувсь.

Щорс Ну як?

Зальотов Не сподівались німці, що знову ми на Робчик
налетим.

Розбили цілий полк. Дванадцять кулеметів, дві
гармати,

І шість машин забрали.

Щорс *(тисне йому руку)*

Спасибі щире... Як? Ти знов кудлатий.

Дивись, щоб це в останне.

Твоїм бійцям подяка і привіт.

У другий раз поїду з вами сам. *(Зальотов виходить.)*

Ну, поки все. Ідіть. *(Всі виходять крім Сокальського.)*

Сокальський *(До Щорса стиха)*

Будь обережний.

Щорс Я бачу все. Заходь пізніше — будем працювати.

(Сокальський виходить)

Щорс *(сам)*

Так, це не легкий шлях, але здійсно вождя я
мудру думку, вогні боїв скувати Червону рать.

(Задумливо дивиться в далечінь, наспівує)

Ой поля, ви поля,
Ви широкі поля,
Чом на наших полях
Урожаю нема...

(З саду долітає жіночий голос)

Голос Чом на наших полях

Урожаю нема.

Щорс *(надзвичайно схвильований)*

Чий голос? Невже це можливо? Лія!

Входить Лія. Щорс бере обидві руки Лії і вдивляється в її
обличчя.

Щорс Ти вернулась в наші мужні лави,
Із ворожих, із кривавих рук,
Кличе нас одна велика справа
Мій товариш бойовий і друг.

(Обидва увіходять в будинок)

Стемніло. За шкляними дверима й вікнами спалахнуло світло.
З глибини з'являються чийсь темні постаті. Тихо і обережно
вони підкрадаються до будинку. Чути окремі голоси.

Вартовий Хто йде?

Свої.

Кілька бунтівників вмить обеззброюють і зв'язують вартового.

Кричи тепер... Ламайте двері.

Міцно стукають у двері, потім плигають в сад. Щорс вихо-
дить з дверей. Його постать виділяється темним силуетом на
світлому фоні дверей.

Щорс Хто тут?

Бунтівники випростуються і наводять на Щорса гвинтівки.
Бунтівники Куди ти завів нас? За кого ризикуєм щодня голо-
вою? Збирайся, ходім — буде суд над тобою.

Хвилина напруженої тиші.

Раптом Щорс виймає зза пазухи руку і здіймає її в гору.
В руці бомба. Юрба шарахає.

Щорс (*гнівно*)

Ну! Зброю покладіть.

З яким докором ви прийшли до мене?

Назовіть бунтівників мені.

Юрба виштовхує уперед кількох чоловік. В цю мить чути тривожні вигуки, на сцену вибігає кілька червоноармійців на чолі з Лією і Сокальським. В числі інших Гриць, Єремеїч, Зальотов.

Сокальський Сліпі безумці. Ватажків під варту.

(Червоноармійці оточують привідців)

Щорс (*звертається до бійців*)

Свою ганьбу ще можете ви змити

В боях за волю і радянський лад.

То слухайте ж — хто хоче бути вірним,

Присягу революції хай дасть.

Клянїться всі.

(Бійці присягають)

Завіса.

Акт III

Подвір'я на околиці села Дем'янівки. Стоять великі столи. Чоловіки, жінки та молодь. Серед них Гриць і Галя. Гриць в звичайному селянському одязі.

Пісня: По лісах та по байраках,
По долинах темних, гей.
Ми збирались, гуртувались
На непрошених гостей.

Гриць закликає селян до лав Червоної Армії. Багато селян дають згоду, кажучи: „коли умирати, то краще в бою“. Всі сідають за столи. Жінки та дівчата вмить накривають столи скатертинами та розставляють страву. Вбігає селянин.

Селянин Якийсь загін під лісом показався.
 Мабуть німецький полк.

Всі схоплюються. Гриць заспокоює. Прокопенко, батько Гриця, каже:

Вже пізно звідси нам тікати.
Краще сядемо за стіл і скажемо,
Що тут у нас весілля.

Всі погодились. Дівчата і хлопці кажуть, що Гриць буде молодим, а Галя молодою. Починається весілля. Старі Прокопенки благословляють Гриця і Галю. Всі сідають за стіл. Дівчата заводять весільну пісню.

Як налинуло сімсот голубів
Та на наш двір...

З'являються кілька німецьких і гетьманських офіцерів, за ними солдати.

Гетьманський офіцер
Що тут таке?

Прокопенко Весілля у нас, вельможний пане.

Німецький офіцер

Значить є в них провіант.

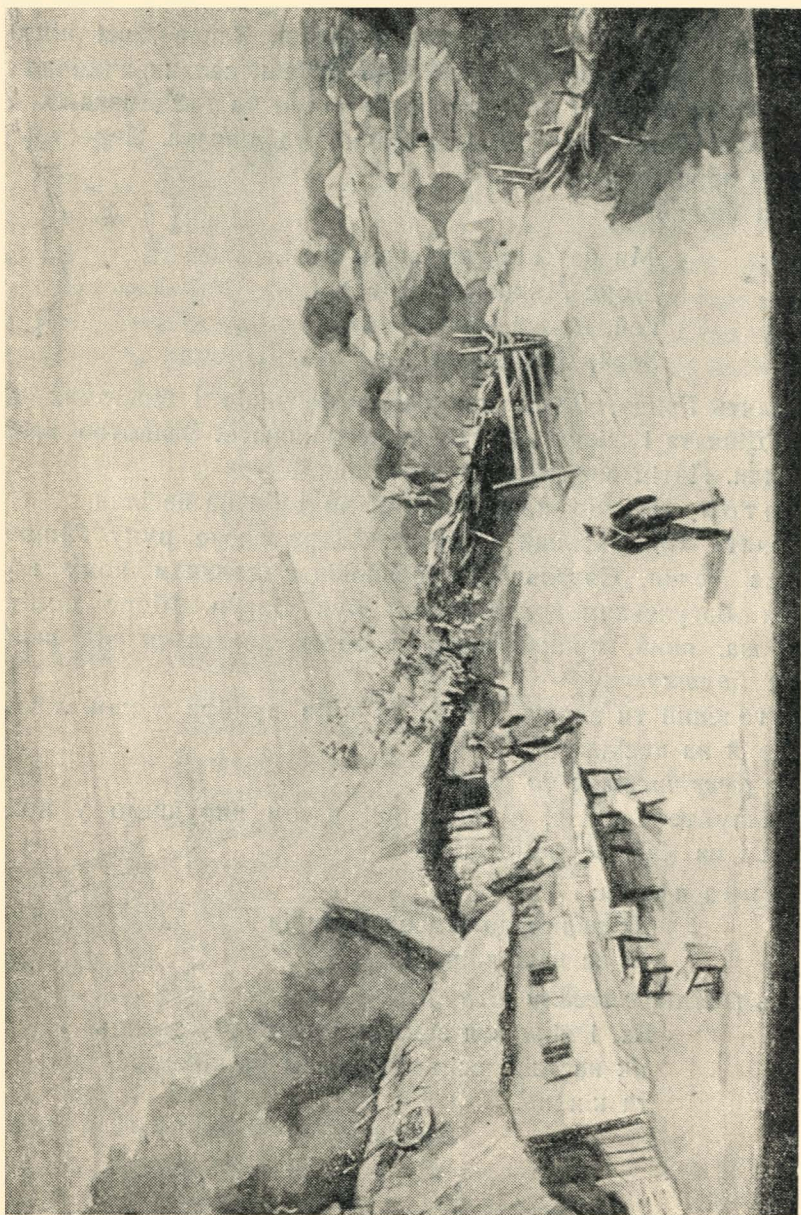
Чому ж тоді для фатерлянд не

спромоглися досі здати? Щоб зараз все було здано.

Знову гуркіт. Входять декілька озброєних солдатів. Попереду Запара. Він в офіцерському гетьманському мундирі. Він каже, що ніякого весілля тут нема, а що селяне для Щорса тут загін готують. Німецький офіцер кричить: Державний заколот, свавілля, взяти всіх більшовиків. Селян оточують солдати. Запара побачив Гриця, що пробував схватись.

Запара Взяти його!

Солдати хапають Гриця. Крик жінок. Раптом чути кілька вибухів гранат, постріли. Хтось з гайдамаків вбігає і кричить:

Ескіз декорації III акту

„Червоні“. Паніка серед гайдамаків і німців. Гетьманський офіцер намагається навести лад в загоні. Запара, всі німці і частина гайдамаків вибігають. Гриць та інші селяни вихопили з усіх сховищ зброю і кинулись за німцями та гайдамаками. За ними Галя. Лишаються тільки жінки та дівчата. Перестрілка і вибухи зростають.

Чути пісню.

Пісня: Ми батьків трудящих діти,
 Щорс Микола нас веде,
 Гей, на всі кінці гриміте,
 Знай, богунія йде.

Входять Гриць, Зальотов, кілька богунців і знайомих нам селян. Дівчата і жінки радісно їх зустрічають. Зальотов привітає селян. Потім звертається до Гриця.

Зальотов Ну, що ж, попали ми до тебе на весілля.

Входять Сокальський і Щорс. Щорс тисне руку Грицю і привітає селян. Сокальський розповідає селянам чому полк зветься богунським і хто такий був Богун. Щорс помітив Зальотова, який, прикриваючи волосся, ховається від нього.
Щорс (*шуткуючи*)

Не голений ти знову. Та як ти смів прийти таким лісовиком ще й на весілля.

Щорс (*звертається до селян*)

Закінчуйте весілля, а вночі всі разом вирушимо у похід, а потім і на Київ зберемось.

Весільна пісня:

Як налинуло сімсот голубів
та на наш двір...

Гриць (*заспіває веселу пісню*)

Ех, і піде вся земля у танець, у танець
Як настане всім гетьманам та кінець,
та кінець.

Завіса.

Акт IV

Штаб 44 дивізії. Зала великої залізничної станції. Зимовий пейзаж. На сцені Галя.

Галя Вже зима, а Гриця все немає.

Входить фельдшер. Він каже Галі, що Гриць вже не вернеться, бо з Півдня немає проходу. До Києва зараз Петлюра підходить. До того ж є наказ Троцького, щоб полк відступав. Галя не вірить йому. Каже, що Щорс нас скоро поведе на Київ. Входять Сокальський і Лія. Галя підходить до Сокальського, розпитує чи нема звістки від Гриця. Той каже, на жаль, нема. Галя виходить, за нею фельдшер.

Сокальський (*до Лії*)

Поговори з Миколою хоч ти. Чого він жде?
І Троцького порушує наказ.
Вже подано на станцію состави,
Щоб звідси ми рушали на Орел,
А він на Київ мріє наступать, безумство це.

Лія (*палко*) Безумство той наказ.

...В огні Україна. До Києва знов
Кривавії тягнуться руки.
Продать інтервентам Петлюра готов
Народ наш свободний на муки.
Чи можна спинити червоні полки,
Що рвуться на Київ бажаний.

Сокальський Нехай це так, але не маєм права

Ми Троцького порушувать наказ.

Лія Не знаю я—наказ то був чи зрада.

Микола чув, що інший є наказ
Почати наступ—і людину вірну
Він для зв'язку в Царицин відрядив.

Сокальський Химера це.

Лія

— Іди, спитай у Щорса,
Яке в душі він слово береже.

Це слово — Ленін!
Це слово, як прапор, це слово — наказ.
Воно, як сурма, що в призначений час
На бій поведе мільйони.

На веранду виходить Щорс, оточений групою військових, серед яких Зотов і Нач. постачання. Сокальський і Лія приєднуються до них.

Щорс (*продовжуючи розмову*)
Я все сказав.

Нач. постачання

Але вони не можуть вагони ці на станції тримати.

Зотов хоче сказати, що є наказ Троцького. Щорс в гніві перебиває його.

Один лиш є наказ і я йому корюсь безсуперечно
На бій за революцію їти.
Хто сміє в цей рішучий час
Ламати Леніна наказ?
На Київ рвуться всі бійці.

Арія Щорса

Настане день, і загуде земля,
І сурми знов заграють як на світло,
І ми з тобою рушимо завзято,
Богунія обвітрена моя...

Вбігає Єремеїч, за ним кілька богунців. Єремеїч доповідає Щорсу, що поїзд, який було приготовлено для дивізії, вирушив у путь.

Щорс Ну і що ж? То де ж тривога? Ви чого злякались,
Що вже не можна звідси відступать?

Єремеїч А вже ж не можна.
Хто ж нас тепер на Київ повезе?

Всі кричать: — на Київ, на Київ.
Чути кінський тупіт, вбігає Зальотов.

Зальотов Дозвольте доложити, що поїзд я
здогнав і повернув.

Щорс тисне руку Зальотову.

Щорс Спасибі щире, що виконав ти добре мій наказ.
Ну, що ж, товариші, становище ясне,
Коли не викинем Петлюру
Ми з Української землі
Навік загине наша влада,
Що ми в буржуїв відняли.
...До Сталіна я надіслав гінця.
Це Леніна
Соратник і товариш,
Він білих од Царицина одбив.

Раптом вбігає схвильована Галя. Вона каже, що забито Гриця.
Пригнали полонених. У когось з них знайшли його торбинку.
Лія заспокоює Галю. Червоноармійці вводять п'ять-шість поло-
нених, серед них Запара. Щорс підходить до полонених і бачить
Запару.

Щорс А, приятель старий.
Бачу я — ти вже в Петлюри опинився.
Давно його ти бачив?

Запара Ні, недавно. *(Нахабно)* Пізніш ніж вашого
гінця, якого ви до Сталіна послали, а ми
його недавно розстріляли.

Щорс Забрати їх.

Напружена тиша. Щорс обперся на перила веранди і замис-
лився. Всі похилили в роздумі голови. Щорс раптом підносить
голову — рішуче:

Товариші, занепаду не треба. Ми на війні.
Ми всі більшовики.
...Не спить за нас в Кремлі великий Ленін.
Його соратник Сталін — знає нас.

За сценою шум і вигуки: „Живий наш Гриць“. Входить Петров
і група товаришів в кожушках та шкіряних куртках. Серед них

Гриць. За ними кілька богунців. Петров подає Щорсу листа.
„Я воєнком Петров, а це мої товариші бійці з Царицина. Нас
всіх на допомогу до вас товариш Сталін відрядив. На Київ будемо
разом наступати“.

Всі Ура, ура, нехай живе, нехай живе товариш
 Сталін!

Сокальський (*до Щорса*)

Пробач мені вагання всі мої,
Ти далі всіх нас бачиш шлях великий.

Щорс На Київ хай рушають батальйони. Здійснимо під
 прапором червоним ми Леніна і Сталіна наказ.

Пісня: Не спіши лукава зрада
 Перейти дорогу нам,
 Не віддасть радянська влада
 України ворогам.
 Гей, рушайте батальйони
 До боїв і перемог.
 Київ, Київ наш червоний
 Ми нікому не дамо.

Видно як проходять батальйони. Народ підхоплює пісню.

Завіса.

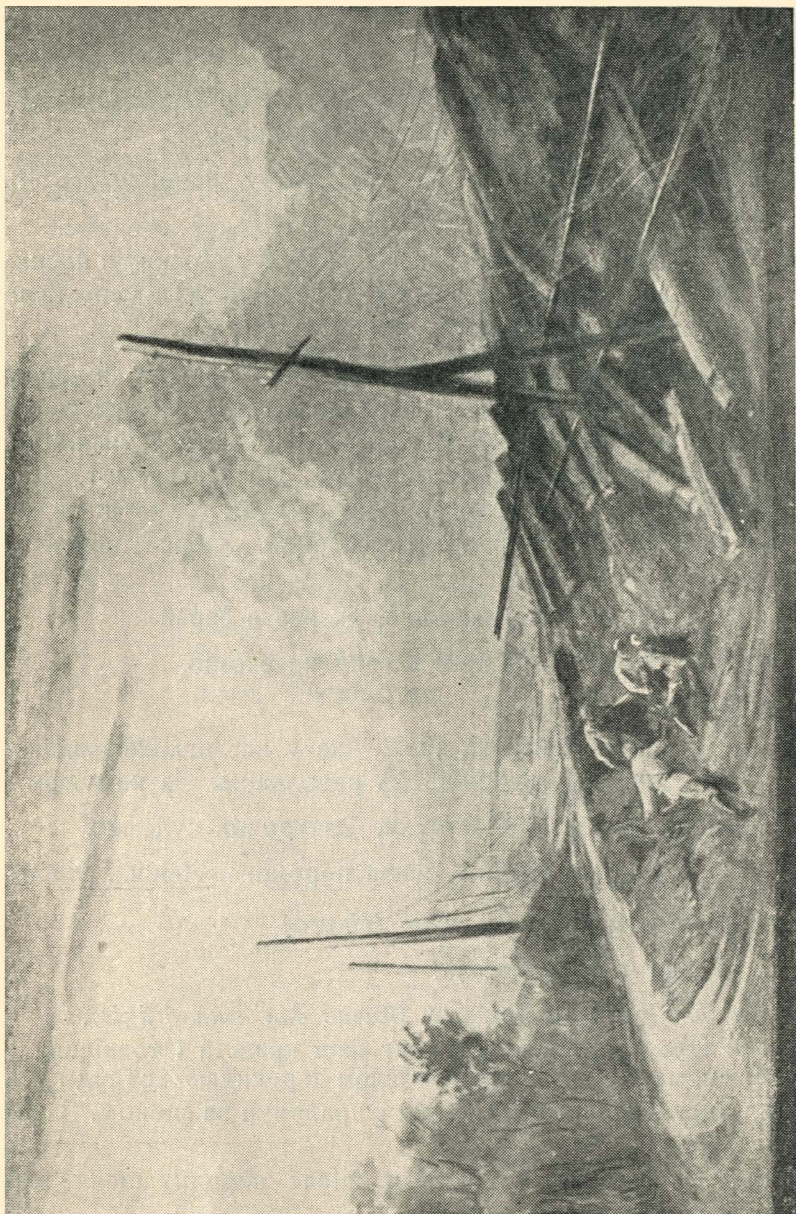
Акт V

Картина I

30 серпня 1919 року. Передова позиція I-го Богунського полку,
поблизу села Білошиці, під Коростенем. Перестрілка, яка то
вщухає, то знову посилюється. Весь час приглушені гарматні
вибухи. На сцені Щорс, Сокальський, Зальотов та кілька бійців.
Щорс дивиться в бінокль.

Щорс Коли б нам тут хоч трохи затриматися, аж поки з
 півдня поміч підійде.

Щорс звертається до Зальотова: — Веди сюди моїх краскомів.
Зальотов виходить. Увіходить Гриць з пакетом. Підходить до

Ескіз декорації V акту

Щорса і подає пакет від 3-го Богунського полку. Щорс розриває пакет і читає:

Щорс Тяжкий їх стан *(звертається до Сокальського)*
Пошли до них свій 3-й батальйон.

Гриць повідомляє Щорса, що до штабу повернулась Лія. Щорс дуже зрадів. Гриць виходить.

Щорс Яка ж це радість. Її з листом в Москву я посилав до Леніна, і ось тепер вона вернулась і від вождя нам слово привезла.

Перестрілка посилюється. Кулі свистять і цокають в дерева. Єрмеїч підходить до Щорса і каже, що в сараї сховався ворожий кулеметчик з кулеметом. Він просить його стерегтися. Щорс дає наказ комбату Павлюченку спалити сарай з гармат. Двоє санітарів приносять пораненого. Раптом чути гарматні вибухи і один по одному на хутір летять снаряди. Щорс дивиться в бінокль.

Щорс Озався Павлюченко, як раз в сарай.

З'являється Зальотов на чолі загону краскомів.

Щорс *(до краскомів)*

...Пам'ятайте ж, друзі, яке у нас велике завдання, Вперед, товариші. За революцію. За комунізм.

Краскоми ідуть в атаку. Вибухи. Застрочив кулемет.

Щорс Вперед, богунці, наша перемога. Ленін... *(падає)*.

Сокальський *(кидається до Щорса)*

Миколо! Вмер...

(Гуркіт бою раптом притих. Вбігає декілька бійців).

Забитий командир, забитий друг наш краший і товариш.

Ці слова сумним і тривожним гаслом перекидаються від групи до групи, відгукуючись десь далеко праворуч за сценою. Затемнення.

В оркестрі жалібний марш. Хор співає народну пісню: „Козака несуть і коня ведуть“.

Картина друга

Місце дії те ж саме, що в попередній картині. На задньому плані грузовик з тілом забитого Щорса. Біля нього почесна варта з курсантів. На сцені Лія, Сокальський, кілька військових. Надгробне слово має Сокальський, а потім Лія. Грузовик з тілом Щорса від'їжджає. Сокальський закликає богунців до дальшої боротьби. Богунці співають.

Богунська пісня:

Хай тріщить під нами крига,
Від гармат земля гуде,
Не бояться хлопці лиха,
Знай, Богунія іде.
Над Дніпровою сагою
Слід ворожий пропаде.
Всюди бурею, грозою,
Знай, Богунія іде.
Ми батьків трудящих діти
Щорс Микола нас веде,
Гей, на всі кінці гриміте,
Знай, Богунія іде.

Кінець.

З М І С Т

	Стор.
Ф. Ю. РОСТОВА. Вірний син партії	5
Б. М. ЛЯТОШИНСЬКИЙ. Відповідальне і почесне завдання	9
І. А. КОЧЕРГА. Як я працював над лібретто „Щорс“	11
В. О. ДРАНІШНИКОВ. До постанови опери „Щорс“	14
Й. М. ЛАПИЦЬКИЙ. Опера „Щорс“	16
О. В. ХВОСТОВ. Художнє оформлення опери	18
Лібретто опери	20

Відповідає за випуск *Б. Зав'ялов*
Технічний редактор *Й. Вайншенкер*
Коректор *М. Агуф*

Київ. Міськкліт № 8572. Зам. № 1038. Тираж 3500 прим. 2¹/₂ друков. арк. Папір 72×93. Вага 47 кг.
Здано до виробництва 9/VI 1938 р. Підписано до друку 13/VI 1938 р.

Книжкова ф-ка Держполітвидаву при РНК УРСР. Київ, Сінний майдан, 14.

0-35к

Б 262816

38-2518

КХ

